Τα πανηγύρια είναι αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής ζωής του τόπου μας. Αποτελούσαν ένα
σημαντικό στοιχείο γιορτής, χαράς και διασκέδασης στην παραδοσιακή μας κοινωνία. Η ζωή στα
ορεινά χωριά μας δεν ήταν εύκολη. Οι δουλειές του χωριού και προ παντός του ορεινού χωριού
ήταν σκληρές, βαριές, κουραστικές και επίπονες και οι συνθήκες γενικά δύσκολες. Οι κίνδυνοι
επίσης ήταν πολλοί και πολλές φορές αξεπέραστοι. Η ζωή των χωρικών μας κύλαγε δύσκολα και
μονότονα ήταν ζωή βασανισμένη.

Παρ' όλες όμως αυτές τις σκληρές συνθήκες οι άνθρωποι των χωριών μας είχαν ευγενικά και
δυνατά συναισθήματα. Ο λαός μας έβρισκε διέξοδο στις εγχώριες διασκεδάσεις, που ήταν τα
γιορτάσια, οι γάμοι στον στενό χώρο και στον ευρύτερο χώρο τα πανηγύρια. Στις στενές κοινωνίες
των χωριών μας, όλοι οι άνθρωποι γνωρίζονται, συγγενεύουν μεταξύ τους κι έχουν φιλικές σχέσεις.
Κάθε χωριό έχει ένα και δύο πανηγύρια μέσα στον χρόνο. Γιορτάζει και τιμά κατά κύριο λόγο τον
Άγιος της ελληνικής εκκλησίας, όπου οι χωριανοί εκκλησιάζονται κάθε Κυριακή. Αν το χωριό
έχει και δεύτερο πανηγύρι, αυτό γίνεται σε κάποιο ερημοκκλήσι, όπου πανηγυρίζουν για κάποιον
ειδικός λόγος. Τα πανηγύρια των χωριών μας αποτελούσαν την κορυφαία εκδήλωση ψυχαγωγίας των
ανθρώπων της δουλειάς και του μόχθου για ολόκληρο τον χρόνο. Οι γάμοι και τα γιορτάσια - πολυχρονίσματα, ήταν ευκαιριακά και περισσότερο στενά και οικογενειακά.
Στα πανηγύρια μαζεύονταν όλοι οι κάτοικοι και λάβαινε μέρος όλο το χωριό, αλλά και πολλοί από
τους κατοίκους των γύρω χωριών, συγγενείς και φίλοι, για να εκπληρώσουν κάποιο τάμα τους στον
άγιο, να προσκυνήσουν τον εορτάζοντα άγιο, να δουν τους συγγενείς και φίλους τους, να ξεφαντώσουν και να διασκεδάσουν με ολονύχτια γλέντια και λουκούλλεια φαγοπότια.
Τα πανηγύρια των χωριών μας ήταν συνήθως θρησκευτικά και παράλληλα διασκεδαστικά και
ψυχαγωγικά, αληθινά ξεσπάσματα χαράς και κεφιού.
Πρώτο βασικό στοιχείο των πανηγυριών των χωριών μας, όπως αναφέραμε, ήταν η θρησκευτική
τους κυρίως πλευρά. Οι γιορτές προετοιμάζονταν από νωρίτερα και άρχιζαν την παραμονή

με το
μεγάλο εσπερινό. Πολλοί από τους ντόπιους, αλλά και από τους κοντοχωριανούς προσκυνητές
είχαν κάνει τάματα στον εορτάζοντα άγιο και κατέφθαναν από την παραμονή για να τον ακούσουν
εσπερινό και να ξεπληρώσουν το χρέος τους προς τον άγιο. Εκτός από τα πρόσφορα τα προορισμένα για την υγεία των ζωντανών, έφερναν και άλλα δώρα (τάματα), μικρά βέβαια σε αξία
και ανάλογα με τις δυνατότητες και την οικονομική κατάσταση των προσκυνητών. Έτσι τοποθετούσαν στις εικόνες των αγίων δαχτυλίδια, σταυρούς, μπιχλιμπίδια, κέρινα ομοιώματα
χεριών, ποδιών, μικρών παιδιών και άλλα. Επίσης προσφέρονταν και άλλα είδη, όπως απλά κεντητά, κουβέρτες, χαλιά, λαμπάδες, μαλλιά προβάτων κ.λπ. Την ίδια ημέρα το πρωί έφερναν τα
ζωντανά αφιερώματα, όπως αρνιά, κατσίκια, πρόβατα, γίδες, και τα έδεναν γύρω από τον πλάτανο.
Μετά το τέλος της λειτουργίας, οι επίτροποι της εκκλησίας έβγαζαν όλα τα αφιερώματα στον
πλειστηριασμό. Όταν έβγαζαν τα αφιερώματα στον πλειστηριασμό, άρχιζε η αγοραπωλησία. Τα
τα αντικείμενα του πλειστηριασμού είχαν ήδη κοστολογηθεί, ο πλειστηριασμός ήταν πλειοδοτικός και
κατακυρώνονταν στον τελευταίο πλειοδότη. Η τιμή των αφιερωμάτων πολλές φορές έπαιρνε
δυσανάλογο ύψος και ακριβοπληρώνονταν. Ο σκοπός ήταν να κερδίσει η εκκλησία και αυτό το
ήξεραν οι αγοραστές. Ανά τους ήταν και εκείνοι που ήθελαν να επιδείξουν τις οικονομικές τις δυνατότητες και με αυτόν τον τρόπο φανερώνονταν οι κουβαρντάδες και οι επιδειξιομανείς.
Το μεσημέρι είχαν όλα ξεπουληθεί και η εκκλησία έκανε γερό κομπόδεμα. Έβγαιναν και μερικά
στο λαχνό, στη λοταρία και πάλι για την ενίσχυση του εκκλησιαστικού ταμείου.
Το εκκλησίασμα απλωνόταν στο προαύλιο του ναού. Χαιρετιούνταν και αντάλλασσαν μεταξύ τους
φιλιά και ευχές. Δεν διαλύονταν οι προσκυνητές εκτός από μερικές νοικοκυρές, που ήταν αναγκασμένες να γυρίσουν στα νοικοκυριά τους για να ετοιμάσουν το μεσημεριανό τραπέζι, καθώς
είχαν ξένους να φιλοξενήσουν και έπρεπε να υπάρχουν αρκετά φαγητά. Οι υπόλοιποι κάθονταν στα
παγκάκια, άλλοι έκαναν βόλτες, συζητούσαν και παρακολουθούσαν την εξέλιξη του πανηγυριού.
Αυτό περίπου ήταν το θρησκευτικό μέρος του πανηγυριού. Εν τω μεταξύ οι οργανοπαίκτες ετοίμαζαν τα όργανα τους και όχι σπάνια οι πιο θερμόαιμοι άρχιζαν το χορό και έμπαιναν στο κέφι.

ΤΡΑΠΕΖΙ ΚΑΙ ΞΕΦΑΝΤΩΜΑ

Το μεσημέρι άδειαζε η πλατεία της εκκλησίας και οι τόποι συναθροίσεων και οι άνθρωποι αποτραβιούνταν στα σπίτια για το μεσημεριανό φαγητό. Στο μεταξύ οι νοικοκυρές είχαν ετοιμάσει
το τραπέζι με τα ψηλά και τα σχετικά και άρχιζε το φαγοπότι. Οι ξένοι προσκυνητές ήταν προσκεκλημένοι σε σπίτια συγγενών ή φίλων. Κανένας δεν έμενε εκτός νυμφώνος. ακόμη και
τελείως άγνωστοι που τύχαινε να παρευρεθούν, ακόμα κι αν δεν γνώριζαν κανέναν, θα καλούνταν.
στο σπίτι κάποιου. Η φιλοξενία στα χωριά μας ήταν πατροπαράδοτο έθιμο και σε υψηλότερο βαθμό
μάλιστα. Ακόμα εθεωρείτο προσβολή για ολόκληρο το χωριό να φύγει ξένος νηστικός και μάλιστα
σε μέρα πανηγυριού. Όλα τα σπίτια του χωριού την ημέρα του πανηγυριού ήσαν έτοιμα να δεχτούν
και να φιλοξενήσουν ξένους, φίλους και συγγενείς και περισσότερους μάλιστα από όσους περίμεναν. Κάθε νοικοκύρης κρέμαγε σφαχτό στο τσιγκέλι και η νοικοκυρά ετοίμαζε ποικιλία
φαγητών σε αρκετή ποσότητα, ώστε να φάει ένας λόχος, όπως έλεγαν. Στο τραπέζι απλώνονταν
κρέατα μπόλικα, αφράτα σταρένια ψωμιά, τυριά, γιαούρτια, σαλάτες και άφθονο μπρούσκο.
κοκκινέλι κρασί από το αμπέλι του νοικοκύρη. Αλλά και όλα σχεδόν τα εδέσματα προέρχονταν από
τη σοδειά του νοικοκύρη.

Μετά το γενναίο φαγοπότι, τις χαιρετούρες και τα πειράγματα, ερχόταν το κέφι, η ευθυμία και το
τραγούδι και στηνόταν τρικούβερτο γλέντι και χορός. Τραγούδαγαν με το στόμα δημοτικά τραγούδια και χόρευαν. Και αφού τραγούδαγαν κι χόρευαν στα σπίτια, έβγαιναν και, τραγουδώντας
παρέες- παρέες, τράβαγαν για το προαύλιο της εκκλησιάς, όπου γινόταν συνήθως το πανηγύρι με
τη συμμετοχή όλων των κατοίκων και των προσκυνητών. Εκεί υπάρχουν και τα όργανα από ταβούλια και βιολιά. Πιάνονταν όλοι στον χορό, σε δύο και τρεις κύκλους μέχρι τα ξημερώματα
της άλλης ημέρας. Κι όσο ανέβαινε ο πυρετός της ταβουλόβεργας και της καραμούζας των Λιαραίων από την Αναστάσοβα ή το κλαρίνο και το μπουζούκι του Καραλά από το Σκούπι, ο χορός γινότανε πιο γοργός. Και πήδαγαν οι μερακλήδες χορευτές και χαιρότανε κανείς να βλέπει
τις φούρλες, τις φιγούρες και τα τσαλιμάκια τους. Κάθε χορευτής μπροστάρης πλήρωνε το χορό
(δύο τραγούδια, ένα τσάμικο κι ένα συρτό - καλαματιανό) και τα τσαλιμάκια του. Και κόλλαγε ο
μερακλής, μα και καθένας χορευτής στα μέτωπα των οργανοπαιχτών με σάλιο τα κατοστάρικα και
τα πεντακοσάρικα. Κι αυτοί έβαζαν τα δυνατά τους να ευχαριστήσουν τους μερακλήδες καλοπληρωτές χορευτές. Ήταν ένα αληθινό ξεφάντωμα. Ένα ξέσπασμα χαράς και ευτυχίας.

Σ'
αυτούς τους δημόσιους χορούς φαίνονταν οι μερακλήδες και οι κουβαρντάδες. Επεδείκνυαν τα
πλούτη τους, τη λεβεντιά τους, το ντύσιμο τους και ήταν μια πρόκληση για τις λεβεντόνιες. Και
έτσι προέκυπταν οι μικροσυμπάθειες και αναπτύσσονταν οι κρυφοί έρωτες, που είχαν ευτυχή
αποτελέσματα και επιθυμητές αποκαταστάσεις των νέων. Και δεν γίνονταν όλα για τους νέους.
Είχαν και οι γεροντότεροι το μερίδιό τους σ' αυτές τις εκδηλώσεις χαράς. Επιδείκνυαν κι αυτοί τη
ζωτικότητα τους και την αξιοσύνη τους. Οι χοροί αυτών των πανηγυριών είχαν πολλές φορές και
την δυσάρεστη όψη τους. Δημιουργούνταν μικροπαρεξηγήσεις και καυγάδες, ποιος θα χορέψει
μπροστά ή γιατί παραβίασε κάποιος τη σειρά του. Και ο μικροκαυγάς κατέληγε ακόμα και σε
φωνικό. Και τότε χάλαγε και το πανηγύρι και τα κέφι και η διασκέδαση του χωριού.
Τα πανηγύρια εξακολουθούν να γίνονται και σήμερα στα χωριά μας στις τακτές τους, αλλά δεν έχουν τον παλιό λαϊκό, γραφικό και λαογραφικό χαρακτήρα. Τη θέση της πλατείας την
πήρε το κέντρο, η ορχήστρα και η εκμετάλλευση. Και από εδώ προέκυψε η παροιμία: «Για να πας
στο πανηγύρι πρέπει η τσέπη σου να γείρει». Χάθηκαν οι ζυγιές (συγκρότημα) με τις ταβουλόβεργες και τις καραμούζες ή οι βιολάρηδες οι πρακτικοί και τα λαϊκά και παραδοσιακά
όργανα και αντικαταστάθηκαν με εξευγενισμένες σύγχρονες ορχήστρες από τα κέντρα, με τραγουδίστριες, τραγουδιστές, μεγάλα και ηλεκτρονικά μέσα. Τα τάλιρα αντικαταστάθηκαν με
τα κατοστάρικα και τα κατοστάρικα με τα χιλιάρικα και τα πεντοχίλιαρα. Και τα κέντρα προσφέρουν πανάκριβη την πιρουνιά τους και μαζί αλόγιστες ποσότητες μπύρας αντί του ντόπιου
και λαχταριστού κρασιού.
Έτσι χάθηκε η παλιά γραφική λαϊκή και παραδοσιακή μορφή του απλού και ωραίου πανηγυριού.

ΕΜΠΟΡΟΖΩΟΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ

Εκτός από τα τοπικά και στενά θρησκευτικά πανηγύρια των χωριών μας, αναπτύχθηκαν και καθιερώθηκαν κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και ιδιαίτερα τα μεταπαναστατικά ευρύτερα και
μεγαλύτερα περιφερειακά πανηγύρια με λιγότερο θρησκευτικό και περισσότερο εμπορικό και
επιχειρησιακός χαρακτήρας. Τα πανηγύρια αυτά λέγονταν εμποροζωοπανηγύρεις ή εμποροζωοπανήγυρα.

Σε αυτά πωλούν ποικίλα και παντός είδους βιοτεχνικά και βιομηχανικά εμπορεύματα που έρχονταν από την πόλη και τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως είδη πρώτης ανάγκης [παπούτσια,
υφάσματα, ντρίλια, έτοιμες φορεσιές, πανιά, νήματα, εσώρουχα, πουκάμισα (ανδρικά και γυναικεία), ψιλικά (κουβαρίστρες, κουμπιά, δαχτυλήθρες, βελόνες κ.λπ)], σιδερικά κάθε μορφής.
(σκαπτικά εργαλεία, αξίνες, κασμάδες, τσάπες, σκαλιστήρια, δρεπάνια, δικριάνια, κόσκινα, αλυσίδες, πρόκες κ.λ.π.) και ακόμα τσοκάνια και κουδούνια γα τα γιδοπρόβατα, σαμάρια, μπαλτιμοκάπουλα, καπιστράνες, κολλάνια, τριχιές, διάφορα δοχεία, κόσκινα, κρισάρες, μάσια,
πυρωστιές, χαλκώματα, ταψιά, τεντζερέδες, καζάνια και ένα πλήθος αντικειμένων που ήταν
χρήσιμα και βοηθητικά στις δουλειές των ανθρώπων των χωριών και του μόχθου και τα οποία δεν
έβρισκαν στον τόπο τους ή ήταν ακριβώς.
Παράλληλα έβρισκαν την ευκαιρία οι ντόπιοι να πουλήσουν και τα λίγα δικά τους προϊόντα, όπως
ρούχα εγχώρια (κουβέρτες, μαντανίες, απλές - όλα υφαντά), μαλλιά προβάτου, κοζιά γιδίσια,
τυριά, χόρτα, τριφύλλια, κορφάδες, μέλι, φρούτα κ.λπ., αλλά και τα ζώα τους, όπως βόδια, μουλάρια, γαϊδούρια, άλογα, γίδια, πρόβατα, αρνιά, κατσίκια, κυνηγετικά σκυλιά, χοιρινά κ.λπ.
Όπως βλέπουμε, οι εμποροζωοπανηγύρεις ήσαν δημόσιες λαϊκές παραδοσιακές αγορές που διοργανώνονταν κάθε χρόνο σε καθορισμένο τόπο και χρόνο και αποσκοπούσαν στην αγοραπωλησία εμπορευμάτων, προϊόντων και ζώων.
Τα πανηγύρια είναι συνέχεια των παναρχαίων προς τον σκοπό αυτόν συγκεντρώσεων. Από το
Μεσαίωνα και μέχρι σήμερα αποτελούν ισχυρό μέσο και τρόπο αλλαγής των προϊόντων των περιφερειών, των νομών, των επαρχιών και των μικρότερων διαμερισμάτων, ενώ τεράστια
είναι η προσφορά τους στην ανάπτυξη του εμπορίου, της κτηνοτροφίας, της γεωργίας και στην
διευκόλυνση γενικά των ανταλλαγών και της επικοινωνίας των λαών και των ανθρώπων. Σε πολλές
περιπτώσεις μάλιστα παρόμοιες εμποροπανηγύρεις εξελίχθηκαν αργότερα σε διεθνείς εκθέσεις,
Η επαρχία Καλαβρύτων από τα μέσα του περασμένου αιώνα και εξής προγραμμάτισε και καθιέρωσε τέσσερα μεγάλα λαϊκά «εμποροζωοπανήγυρα». Και τα τέσσερα πραγματοποιούνταν την
ίδια εποχή (φθινόπωρο) και μέσα στον ίδιο μήνα (Σεπτέμβριο).
Τα πανηγύρια αυτά είναι τα εξής: Η εμποροζωοπανήγυρη των Τριποτάμων (Ψωφίδος), η εμποροζωοπανήγυρη της Στρέζοβας (Δάφνης), η εμποροζωοπανήγυρη των Καλαβρύτων και η
εμποροζωοπανήγυρη των Μαζαιϊκων (Κ. Κλειτορίας).

Α. Η ΕΜΠΟΡΟΖΩΟΠΑΝΗΓΥΡΗ ΤΩΝ ΤΡΙΠΟΤΑΜΩΝ

(1-6 Σεπτεμβρίου)

Το πανηγύρι των Τριποτάμων καθιερώθηκε το 1825 από τον περίφημο «Αγιοπατέρα» Ευγένιο
Παπουλάκη, που είναι ο ιδρυτής και κτήτορας της Μονής Τριποτάμων, η οποία είναι αφιερωμένη.
στο Θεοτόκο. Αρχικά είχε θρησκευτικό χαρακτήρα και τιμούσαν σε αυτή την Αγία Ευφροσύνη
στις 27 Σεπτεμβρίου με το παλαιό ημερολόγιο. Μετά το 1925 μετατοπίστηκε στο τελευταίο
δεκαήμερο του Αυγούστου (23-29) και μετά το 1950 μεταφέρθηκε και γιορτάζεται μέχρι σήμερα
από την 1η μέχρι τις 6 Σεπτεμβρίου, αν και σήμερα δεν υπάρχουν πολλές ομοιότητες με τις χτες
και ο χαρακτήρας του έχει αλλάξει ριζικά. Γενικά τα πανηγύρια στις μέρες μας ατόνησαν και μόνον
μια σκιώδης ανάμνηση διατηρείται.
Το πανηγύρι των Τριποτάμων ήταν το μεγαλύτερο και το γραφικό της περιοχής. Εκτός από τον
χρόνο γινόταν και σε καθορισμένο χώρο και συγκεκριμένα στο τρίγωνο που
σχηματίζεται από τη συμβολή των δύο ποταμών Αροανίου ή Λειβαρτζινού και του Ερυμάνθου ή
Νουσαΐτικου, στον χώρο της αρχαίας Ψωφίδας, μέσα και γύρω από το φρούριο της Μονής και σε
κατάλληλο και εκτεταμένο πεδίο. Παλαιότερα κράταγε έξι έως οκτώ μέρες και τώρα τελευταία μια
έως τρεις. Είχε ιδιαίτερη φυσιογνωμία και ήταν το γραφικότερο, γιατί γινόταν έξω από
κατοικημένο χώρο. Μέχρι το 1950 στα Τριπόταμα, υπήρχε μικρός αριθμός κατοικιών που εκτός
από κατοικίες ήταν και ακμαία μαγαζιά και ξενοδοχεία ύπνου (χάνια) για τους περαστικούς. Έτσι
το πανηγύρι και οι πανηγυριστές απλώνονταν σε ανοιχτό χώρο, σε μια εκτεταμένη και ολόφωτη
κοιλάδα, που μαυρολόγησε από τα πολυάριθμα ζωντανά και τις πρόχειρες παράγκες των μικροπωλητών.
Τα εμπορικά καταστήματα στεγάζονταν στο εσωτερικό του φρουρίου και μερικά απέξω όταν δεν
επαρκούσε ο χώρος, σε ειδικά φτιαγμένες και με τσίγκο στεγασμένες παράγκες. Μέσα στο
φρούριο, στη νότια πλευρά της εκκλησίας και κάτω από το μοναδικό γέρικο δέντρο στηνόταν
πρόχειρο καφενεδάκι με λαϊκή ορχήστρα που έπαιζε δημοτικούς σκοπούς και χόρευαν και
διασκέδαζαν οι γλεντζέδες και χορευταράδες άνδρες και γυναίκες.
Έξω από το φρούριο και κυρίως στη δυτική, νότια και ανατολική πλευρά στήνονταν τα
σιδεράδικα και τα καταστήματα που εμπορεύονταν είδη κουζίνας, γυαλικά και κάθε είδους

πραμάτεια. Απέξω στήνονταν και οι παράγκες με τα μαγέρικα, που σέρβιραν άφθονη πατσά και
βραστή γίδα, αλλά και κρασί . Εκεί έτρωγαν κι έπιναν ή μάλλον κουτσόπιναν παρέες - παρέες οι
πανηγυριστές και γλέντησαν με τους λαϊκούς οργανοπαίκτες (γύφτοι έκαναν απρόσκλητοι την
εμφανισή τους κι έπαιζαν την ταβουλόβεργα και τις πιπίζες, οπότε σηκωνόταν το πελεκούδι στον
αέρα).
Πέρα στην κοιλάδα ήταν αραδιασμένα τα άλογα, τα μουλάρια, τα γαϊδούρια και τα βόδια για πούλημα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ξεχωριστή γραφικότητα έδινε η παρουσία των τσιγγάνων
(γύφτων), οι οποίοι γύριζαν τσούρμο, ένα είδος καραβανιού, από πανηγύρι σε πανηγύρι και διαλαλούσαν και πουλούσαν την πραμάτεια τους (κοφίνια χειροποίητα, χαλιά κ.λπ.). Κυρίως όμως
αυτοί ήσαν ζωέμποροι, μεταπράτες. Αγόραζαν σε ευτελείς τιμές γέρικα άλογα, γαϊδούρια, μουλάρια, βόδια. Τα τάιζαν ένα - δύο μήνες, τα κούρευαν, τους λιμάριζαν τα δόντια, τα στόλιζαν.
με μπιχλιμπίδια (τα μποσάτιζαν όπως έλεγαν) και τα πούλαγαν για νέα και ακριβέστερα ή τα
αντάλλασσαν με παλιοσαράβαλα και έπαιρναν και «απανοτίμι». Το αστείο ήταν ότι πολλοί πήγαιναν στα πανηγύρια να αγοράσουν ζώα για τις ανάγκες τους και αγόραζαν από τους γύφτους
τα ίδια τα δικά τους, που πριν τρεις μήνες τους είχαν πουλήσει, χωρίς φυσικά να το πάρουν χαμπάρι. Το ανακάλυπταν όταν το ζώο που αγόρασαν πήγαινε κατ' ευθείαν στο σπίτι του πρώην
αφεντικού τους και διερωτούνταν πώς βρήκε ο γάιδαρος το σπίτι. Τέτοια περιστατικά δεν ήσαν
λίγα και η κοροϊδία πήγαινε σύννεφο. Οι γύφτοι είχαν έναν δικό τους τρόπο να πειθούν. Και για να
δείξουν τις ικανότητές τους (είχαν δέκα και είκοσι από δαύτα) τα καβάλαγαν, τους έβαζαν νέφτι.
στον πινό και έτρεχαν πάνω - κάτω στον δημόσιο δρόμο. Μάλιστα παρ' όλο που γνώριζαν όλοι
ότι οι γύφτοι συχνά τους εξαπατούσαν, πολλοί τους εμπιστεύονταν και έπεφταν στην παγίδα. είχανν
και αυτά τα περιστατικά την ομορφιά τους.
Το πανηγύρι των Τριποτάμων έβγαινε στον πλειστηριασμό έναν μήνα πριν για ενοικίαση και εκμετάλλευση. Η ενοικίαση του πανηγυριού, του χώρου δηλαδή που πραγματοποιούνταν, αποτελούσε ένα σημαντικό έσοδο για την κοινότητα και την εκκλησία της Θεοτόκου. Για όλη
Αυτή η διαδικασία ειδικής επιτροπής, την οποία αποτελούσαν το κοινοτικό και εκκλησιαστικό συμβούλιο. Η επιτροπή με απόφασή της δημοσίευσε την προκήρυξή της πλειοδοτικής δημοπρασίας. Ανύπαρκτες ικανοποιητικές προσφορές, κατακυρώνονταν στον πλειοδότη ή τους πλειοδότες. Αν όχι, επαναλαμβανόταν η δημοπρασία. Ο ενοικιαστής ή οι ενοικιαστές είχαν το δικαίωμα να εισπράττουν «εισόδια» στον χώρο του πανηγυριού.

Όποιος έμπαινε με ζώα για πούλημα, έπρεπε να πληρώσει. Η τιμή ήταν ορισμένη. Για τα ζώα που
προορίζονταν για πούλημα είκοσι δραχμές το κεφάλι, δέκα για τα μη εμπορεύσιμα και ανάλογα.
ποσά για τα εμπορεύσιμα είδη. Τα πάντα φορολογούνταν. Πολλοί πανηγυριώτες άφηναν έξω από
τα όρια του χώρου τα ζώα τους, για να μην πληρώσουν. Και ήταν αρκετοί αυτοί, αλλά κινδύνευαν
να μείνουν απούλητα τα είδη τους. Έτσι γλίτωναν από τη μια μεριά, έχαναν από την άλλη. Οι
ενοικιαστές ήθελαν αρκετό προσωπικό για να καλύψουν τις ανάγκες τους και να τις επωμιστούν
διόδους, ώστε να μην μπαίνουν λαθραία όσοι το επιχειρούσαν. Για κάθε είσπραξη έκοβαν και
σχετική απόδειξη από ειδικά μπλοκ που ήταν θεωρημένα από την εφορία. Συνήθως οι βοηθοί των
ενοικιαστών ήταν συγγενικά πρόσωπα και θα έπαιρναν το σχετικό φιλοδώρημα τους. Από τις
εισπράξεις μετά τον απολογισμό πληρώνονταν η εκκλησία, η εφορία και οι επικουρικοί.
Τα κέρδη ήταν η αμοιβή των ενοικιαστών. Όχι σπάνια έπεφταν και έξω από τις προβλέψεις τους
και τις εκτιμήσεις τους και τότε γινότανε συμβιβασμός. Και αυτό φυσικά έβγαινε από το ποσοστό
συμμετοχής των πανηγυριστών. Εξάλλου για να μην γίνονται υπερβάσεις, όλα κανονίζονταν εκ των
πριν. Οι έμποροι μέσα στον περίβολο του ναού ήξεραν την τιμή της παράγκας. Οι έξω από το
φρούριο επίσης. Έτσι αποφεύγονταν οι παρεξηγήσεις. Οι περισσότεροι έμποροι και πραματευτάδες
έρχονταν στα Τριπόταμα αμέσως μετά τη διάλυση των δύο μεγάλων πανηγυριών της Ηλείας, των
Ολυμπίων και του Γιαν Τζαμί. Αυτοί ήταν από την Πάτρα, τον Πύργο, την Τρίπολη, το Αίγιο, την
Αθήνα και άλλα μέρη. Οι πελάτες - αγοραστές ήταν από τα χωριά της μεγάλης περιφέρειας γύρω
από τον τόπο του πανηγυριού. Και τα χωριά της περιοχής αυτής είναι τα παρακάτω: Λειβάρτζι,
Λεχούρι, Κερασιά (Κερέσοβα), Καμενιάνοι, Δροβολοβό, Δεσινό, Ανάσταση (Αναστάσοβα),
Αγρίδι, Αροανία (Σοπωτό), Αλέσταινα, Σειρές (Βερσίτσι), Πάος (Σκούπι), Δεχούνι, Βεσίνι, Νάσια,
Πεύκο (Τσαρούχλι), Αμυγδαλιά (Μαμαλούκα), Δάφνη (Στρέζοβα), Πουρναριά (Ποδογορά),
Παραλογοί, Πέτα, Λάμπεια (Δίβρη), Ορεινή (Μοστενίτσα), Χόζοβα (Ψωφίδα), Πλάκα
(Μορόχοβα), Άστρας (Νουσά), Κρυόβρυση (Δερβινή), Αγράμπελα (Πορετσό), Πλατανίτσα
(Γερμοτσάνη).
Κατά κύριο λόγο από αυτά προέρχονταν οι πανηγυριστές, χωρίς να αποκλείσουμε και ένα σωρό

άλλα γειτονικά προς αυτά. Οι κάτοικοι αυτών των χωριών προετοιμάζονταν από την άνοιξη και
κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Έκαναν τις οικονομίες τους και ιδιαίτερα οι γυναίκες τον λογαριασμό τους. Φούσκωναν το κομπόδεμά τους, για να έχουν αρκετά χρήματα να
ψωνίσουν τα απαραίτητα και απαραίτητα για το σπίτι τους και το νοικοκυριό τους. Παράλληλα
πήγαιναν για πούλημα μέρος από τα λιγοστά προϊόντα τους, ώστε να συμπληρώσουν τα ελλείμματα
τους.
Το πανηγύρι έφτανε στην ακμή του τη δεύτερη και την τρίτη ημέρα. Οι πανηγυριστές γύριζαν τα
βράδια στα σπίτια τους και στα χωριά τους και την άλλη μέρα επέστρεφαν. Στον χώρο του πανηγυριού παρέμεναν όσο είχαν πραμάτειες για πούλημα. Πολλοί δεν ψώνιζαν τις πρώτες μέρες.
Προτιμούσαν τις τελευταίες, που οι έμποροι λόγω διάλυσης του πανηγυριού κατέβαζαν τις τιμές
τους.
Τα πανηγύρια αυτά εκτός από τον εμπορικό τους χαρακτήρα είχαν και χαρακτήρα ψυχαγωγικό.
Έτρεχαν προς αυτά ολόκληρα καραβάνια, κατηφόριζαν ολόκληρα χωριά, μικροί και μεγάλοι. Οι
μικροί πήγαιναν για να χαζέψουν, να κάνουν τις βόλτες τους, να συναντήσουν τους φίλους τους, να
αγοράσουν μικροπράγματα ή να τους αγοράσουν οι γονείς κουστουμάκια, παπούτσια κ.λπ. Οι
μεγάλοι πήγαιναν για ψώνια, αλλά και για να διασκεδάσουν. Γύριζαν τα καταστήματα ένα - ένα και
ρωτούσαν να μάθουν τις τιμές και να αποφασίσουν να ψωνίσουν από το φθηνότερο μαγαζί. Για
πολλούς ήταν μια καλή ευκαιρία να συναντήσουν τους φίλους τους, να βρουν καμιά ζυγιά ταβούλια, να κάτσουν σε καμιά ταβέρνα να κουτσοπιούν, να γλεντήσουν και να τα σπάσουν. Δεν
ήταν λίγοι και κείνοι που πήγαιναν και μπλέκανε με παρέες και όργανα και γλένταγαν ως τα χαράματα, ξοδεύοντας όλες τις οικονομίες τους και άφηναν έτσι τα παιδιά τους ξυπόλυτα.
Την έκτη ημέρα το πανηγύρι άρχιζε να διαλύεται και οι έμποροι άρχιζαν να φεύγουν για άλλα
πανηγύρια και ιδιαίτερα για το πανηγύρι της Στρέζοβας.

Β. Η ΕΜΠΟΡΟΖΩΟΠΑΝΗΓΥΡΗ ΤΗΣ ΣΤΡΕΖΟΒΑΣ

Αμέσως μετά τα Τριπόταμα άρχιζε το πανηγύρι της Στρέζοβας (Δάφνης), που διεξαγόταν

κάθε
χρόνο στις 8 Σεπτεμβρίου. Το πανηγύρι της Στρέζοβας είναι το νεότερο από τα τέσσερα μεγάλα
Καλαβρυτινά. Καθιερώθηκε γύρω στο 1920 και με το χρόνο ενηλικιώθηκε, καθιερώθηκε και γνώρισε ημέρες δόξας και ακμής, μιας και η Στρέζοβα ήταν ο μεγαλύτερος δήμος της επαρχίας
Καλαβρύτων, μεγαλύτερος και από τα ίδια τα Καλάβρυτα. Έπρόκειτο για μια κοινωνία ζωντανή και
μεγάλη, με αξιόλογα πρόσωπα (πολιτικούς, επιστήμονες, εμπόρους), με σπίτια επιβλητικά και
πανύψηλα. Πλην όμως η Στρέζοβα χαρακτηριζόταν πάντα από πολιτιστική καθυστέρηση. ήταν μια
κωμόπολη κατ' εξοχήν γεωργική και ποιμενική.
Εξάλλου η Στρέζοβα δεν είχε και συγκοινωνία και γι' αυτό οι έμποροι μετέφεραν τα πράγματα τους.
από τα Τριπόταμα στη Στρέζοβα με τα μουλάρια. Αυτός ήταν ένας λόγος που αδυνάτιζε το πανηγύρι, γιατί δεν πήγαιναν εκεί όλοι οι έμποροι. Η Στρέζοβα με το μεγαλύτερο πληθυσμό έκανε
το πανηγύρι και από μόνη της. Στην είσοδο του χωριού, στην περιοχή Αγίου Νικολάου μέχρι τον
Άγιος Δημήτριο απλώνονταν τα ζωντανά για πούλημα και τα μεταγωγικά. Οι έμποροι προχωρούσαν περισσότερο προς το κέντρο της κωμόπολης και από την μια και από την άλλη
πλευρά του μοναδικού δρόμου που έχει και σήμερα. Και τούτο το πανηγύρι δεν διέφερε σε τίποτα
από το προηγούμενο. Στα Τριπόταμα δεν ψώνιζαν όλοι. Υπήρχαν και εκείνοι που πήγαιναν για να
ψωνίσουν εδώ. Υπήρχαν και εκείνοι που περίμεναν να έρθει το πανηγύρι στη γειτονιά τους. στην
Στρέζοβα συγκεντρώνονταν τα κοντινά χωριά και τα γύρω από αυτήν, όπως η Ποδογορά, το Ξεράγριδο, η Νάσια, η Χόβολη, το Βεσίνι, το Τσαρούχλι, η Μαμαλούκα κ.λπ. Το πανηγύρι διαρκούσε οχτώ περίπου ημέρες. Οι ξένοι έμποροι τα φόρτωναν την τετάρτη ημέρα για άλλους
τόπους, για άλλα πανηγύρια. Το συνέχιζαν όμως οι ντόπιοι, που δεν είχαν κανένα λόγο να φύγουν ή
να σταματήσουν το πανηγύρι που τους διασκέδαζε.
Σήμερα έμεινε μόνον η σκιά του πανηγυριού τούτου και σε λίγο θα είναι μια απλή ανάμνηση του
παρελθόντος. Και εδώ τα κέντρα έδιναν κι έπαιρναν και το γλέντι άναβε κάθε βράδυ. Οι πίπιζες, τα
ταβούλια, τα βιολιά αντηχούσαν κι αντιλαλούσαν στα γύρω κοντοβούνια, που γιόρταζαν και εκείνα.
και χαίρονταν η φύση και τα σπαρτά. Είχε κι αυτό τη γραφικότητά του. Μαυρολόγαγαν οι πλαγιές
από τα στολισμένα ζώα και από τα κουδούνια τους, από την κίνηση του κόσμου. Ας ήταν να γινόταν όπως πρώτα κι ας γυρίζαμε και πίσω λίγο! Δεν θα έβλαπτε.

Γ. Η ΕΜΠΟΡΟΖΩΟΠΑΝΗΓΥΡΗ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Τρίτο στη σειρά ήταν το Καλαβρυτινό πανηγύρι, το μεγαλύτερο κοσμικό γεγονός της ένδοξης και
ιστορικής επαρχίας μας. Γινόταν κι αυτό μέσα στον Σεπτέμβριο (18-24) και διαρκούσε έξι με οκτώ.
ημέρες. Είναι κι αυτό καθαρό δημιούργημα της ανάγκης. Σκοπός του ήταν η εξυπηρέτηση των
κατοίκων της περιοχής, μιας περιοχής εκτεταμένης σε ένα γραφικό και εύφορο λεκανοπέδιο, που το
στεφανώνουν οι καλλίγραμμες κορυφογραμμές του Χελμού και του Ωλενού, των πολυτραγουδισμένων μπουνών μας.
Το Καλαβρυτινό πανηγύρι καθιερώθηκε αμέσως μετά την απελευθέρωση του έθνους από τον
Τουρκικό ζυγό γύρω στο 1832. Ήταν προνομιακό γιατί ήταν το πανηγύρι της πρωτεύουσας της.
επαρχίας, που ήταν και η πρώτη πόλη της περιοχής που απέκτησε σιδηροδρομική και οδική συγκοινωνία με τα μεγάλα αστικά κέντρα Πάτρα και Αίγιο. Συγκέντρωνε τον περισσότερο πληθυσμό της επαρχίας και τροφοδοτούνταν από τα χωριά Σουδενά, Σιγούνι, Χαμάκου, Βραχνί,
Σούβαρδο, Ζαχλωρού, Ρωγοί, Σκεπαστό, Κέρτεζη, Σαββανοί, Συρμπάνι, Κάνταλος, Κραστικοί,
Κούτελη, Άνω και Κάτω Βλασία, Μάνεσι, Μπούμπουκα, Ασάνι, Σαραδί, Φλάμπουρα, Τρεκλήστρα, Μικρός και Μεγάλος Μποντιάς, Λαπαναγοί, Πετσάκοι, Άνω και Κάτω Γουμένισσα
κ.λπ. Τα χωριά αυτά δεν έπαιρναν μέρος στα άλλα πανηγύρια, γιατί δεν τα βόλευαν οι γεωγραφικοί
όροι. Έπειτα περίμεναν την ώρα του δικού τους πανηγυριού, του Καλαβρυτινού, που ήταν πρώτος.
και καλύτερο, γιατί γινόταν μέσα στην πρωτεύουσα, στην πόλη των Καλαβρύτων, γεγονός που
έδινε ιδιαίτερη αίγλη. Τα Καλάβρυτα εξάλλου ως πρωτεύουσα ολόκληρης της επαρχίας ήταν, για
ιστορικούς λόγους, ο μοναδικός δήμος και φιλοξενούσε όλες τις αρχές της κρατικής εξουσίας και
διοίκησης. Η έδρα του έπαρχου, των δικαστικών αρχών (Ειρηνοδικείου, Πρωτοδικείου) και διέθετε Υποδιοίκηση Χωροφυλακής, Γυμνάσιο, Εφορία, Τράπεζες, Ταχυδρομείο, ξενοδοχεία,
σταθμός οδοντωτού, λεωφορείων και μεγάλης εμπορικής και τουριστικής κίνησης. Η πόλη διέθετε
επιπλέον όλα τα μέσα για να ικανοποιήσει τις ανάγκες των κατοίκων της περιοχής και της επαρχίας
γενικότερα. Ωστόσο τις ημέρες του πανηγυριού η κίνηση και η εμπορικότητα της πόλης διπλασιαζόταν και τριπλασιαζόταν. Η εμποροπανήγυρη γινόταν μέσα στην πόλη, ενώ η

ζωοπανήγυρη γινόταν έξω από την πόλη και κυρίως προς το δρόμο Καλαβρύτων - Πατρών. Οι
Οι περιοχές ήταν κατάλληλα επιλεγμένες για την εξυπηρέτηση του κοινού.
Στο πανηγύρι κατέφθαναν έμποροι από την Αθήνα, την Πάτρα, το Αίγιο, την Τρίπολη και άλλα
αστικά κέντρα με λογές – λογές εμπορευμάτων και οπωσδήποτε τιμές συμφέρουσες. Άνοιγαν τα
μαγαζιά τους είτε σε νοικιασμένα ισόγεια, δεξιά και αριστερά των κεντρικών δρόμων, όπου υπήρχε
διαθέσιμος χώρος, είτε σε πρόχειρες παράγκες στην πλατεία και τους ελεύθερους χώρους. Στα
καφενεία της πλατείας της πόλης, που σημαιοστολιζόταν εκείνες τις μέρες, τα βράδια έπαιζαν
ορχήστρες συνήθως με βιολιά και κλαρίνα και διασκέδαζαν οι γλεντζέδες και οι χορευταράδες. Οι
Καλαβρυτινοί σχετικά ήταν εξελιγμένοι και είχαν αστική νοοτροπία. Ήταν άρχοντες και κρατούσαν
τουπέ και σοβαρότητα. Ηταν λόγο και εκλεκτικοί. Αυτήν τη νοοτροπία την διατηρούν ακόμα και σήμερα σε μικρότερο βαθμό βέβαια. Οι χωρικοί μας πλημμύριζαν την ημέρα την πόλη και τα
βράδια γύριζαν πίσω στα χωριά τους, αφού έκαναν τα ψώνια τους και τις απαραίτητες προμήθειες
τους. Οι ανάγκες για όλους τους ανθρώπους της υπαίθρου οι ίδιες, χωρίς καμία ουσιαστική διαφορά: εσώρουχα, κουστούμια, παπούτσια, κουζινικά, προίκες για τα κορίτσια τους και αγροτικά
εργαλεία.
Δεν πρέπει να παραλειφθεί και η ζωοπανήγυρη, της οποίας η υπάρξη ήταν ουσιαστικότερη και
χρησιμότερη. Εδώ γίνονταν οι αγοραπωλησίες χοντρών ζώων. Άλλοι έρχονταν να πουλήσουν και
άλλοι να αγοράσουν. Η αγορά ενός ζώου μέτραγε πολύ, επειδή ήταν ακριβές και δυσκολοσυντήρητο, αλλά αναγκαίο. Οι πωλητές πουλούσαν βόδια καματερά, αλλά και για σφάξιμο. Τα καματερά ήταν και ακριβώς και πολύτιμα. Θα καλλιεργούσαν τη γη, ώστε να καρποφορήσει και ήταν πραγματικό απόκτημα για την οικογένεια και την ευημερία της. Το ίδιο
συνέβαινε και με τα μουλάρια, τα γαϊδούρια τα άλογα και της μεγάλης αξίας ήταν εξίσου. Ένα τέτοιο καλό ζώο άξιζε όσο κι ένας άνθρωπος. Ήταν το δεξί χέρι του νοικοκύρη. Αυτό καβάλαγε, πήγαινε στη δουλειά του και με αυτό μετέφερε τη σοδειά του στο σπίτι (σιτάρια, αραποσίτια, φασόλια, καρύδια, κρασί, ξύλα για το χειμώνα και πλήθος άλλων αγαθών). Για εκείνους που είχαν περίσσευμα και πουλούσαν τέτοια ζώα ήταν ένα γενναίο έσοδο. με τα χρήματα
αυτά κάλυπταν όλες τις άλλες ανάγκες τους και τις ελλείψεις τους.
Τα πανηγύρια έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξυπηρέτηση των χωρικών μας. Τους έλυναν πολλά
της καθημερινής ζωής τους και παράλληλα με τη διακίνηση των βιομηχανικών προβλημάτων προϊόντα εισχωρούσε και στο τελευταίο σπίτι ο πολιτισμός. Υπήρχε βέβαια τότε μεγάλη

φτώχια,
αλλά ήταν ωραίοι και γραφικοί καιροί που μας έλειψαν.

Δ. Η ΕΜΠΟΡΟΖΩΟΠΑΝΗΓΥΡΗ ΤΩΝ ΜΑΖΑΙΪΚΩΝ

Τελευταίο στη σειρά (27 Σεπτεμβρίου, του Σταυρού με το παλαιό ημερολόγιο) διεξαγόταν το
μεγάλο πανηγύρι των Μαζαιΐκων ή της Κατσάνας, όπως το έλεγαν. Ήταν και αυτό οχταήμερης
διάρκειας και συγκέντρωνε μεγάλο αριθμό πανηγυριστών. Τα Μαζαίικα (σήμερα Κάτω Κλειτορία)
είναι κέντρο της Κλειτορολευκασίας χώρας, με δορυφόρους τα χωριά Μοστίτσι, Κλείτορα, Καστέλλι, Καρνέσι, Χαμάκου, Δούνιτσα, Κάνι, Φίλια, Τσορωτά, Βρώστενα, Άρμπουνα, Καστριά,
Πλανητέρου, Τουρλάδα, Αϊ Νικόλα, Βάλτο, Κρινόφυτα, Κόκκοβα, Λυκούρια και Παγκράτι.
Ακόμα συνέρρεαν σε αυτούς τους ανθρώπους και από τα υπόλοιπα χωριά της περιοχής προς την Στρέζοβα
και την Αρκαδία (Δάρα, Τοπόριστα, Κιούσι, Γκλόγκοβα, Πράσινο κ.λπ). Τα Μαζαίικα σαν κεφαλοχώρι είχαν και μερικές υπηρεσίες, όπως Υποδιοίκηση Χωροφυλακής, Εφορία, Ταμείο,
Γυμνάσιο, αλλά και μεγάλη εμπορική κίνηση, ενώ για τη διεξαγωγή του πανηγυριού προσφέρονταν και η τοποθεσία και η άνεση του χώρου.
Και εδώ, όπως και στα Καλάβρυτα, η εμποροπανήγυρη γινόταν μέσα στην κωμόπολη και η ζωοπανήγυρη στις καρυδιές έξω και προς τον δημόσιο δρόμο Μαζαιΐκων – Καλαβρύτων.
Συγκεκριμένα η εμποροπανήγυρη γινόταν στο κέντρο, στην πλατεία και κυρίως στο προαύλιο της
εκκλησία του πολιούχου Αγίου Δημητρίου, αλλά και κατά μήκος των δρόμων, όπου υπάρχουν
χώροι άδειοι. Υπήρχε και εδώ ό,τι ακριβώς περιγράφεται σχετικά με το πανηγύρι των Τριποτάμων.
Και εδώ η εμπορική κίνηση ήταν σημαντική, ο κόσμος πολύς και πολλές απαιτήσεις. Συνέτεινε σε
αυτό και η μεγαλύτερη παραγωγή σε γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα και νόμιζε κανείς ότι
βρίσκεται σε καμιά μεγαλούπολη με όλες τις ομορφιές της.
Ηταν πανηγύρια που δονούνταν από κίνηση και έδιναν πνοή και ευρωστία στον τόπο. Οι φωνές
των εμπόρων που διαλαλούσαν τις πραμάτειες τους, η κίνηση του κόσμου πέρα □□δώθε, ο συνωστισμός, οι αστεϊσμοί, τα πειράγματα στους δρόμους ήσαν τα χαρακτηριστικά του πανηγυριού. Εκτός από τα ψώνια και τις προμήθειες που έκαναν οι νοικοκυραίοι και οι νοικοκυρές,
διασκέδαζαν και στα καφενεία που διέθεταν λαϊκές ορχήστρες. Τα Ευρώπη ήσαν γεμάτα κόσμο
που συνέρεε, για να φάει και να πιει τα πατροπαράδοτα φαγητά. Συνέβαιναν και άλλα περιστατικά

και μικρολεπτομέρειες, τα οποία είναι δύσκολο να έχει συγκρατήσει κάποιος που επισκεπτόταν το
πανηγύρι, εντούτοις οι εντυπώσεις και η γενική αίσθηση παραμένουν ολοζώντανες στη μνήμη
του.

Απόσπασμα από το βιβλίο << ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ>> του Νώντα Σακελαρόπουλου